

Mladá veda

Young Science

Špeciálne vydanie

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 5, ročník 10., špeciálne číslo vydané v októbri 2022

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Cesta. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

Mgr. Jakub Köry, PhD. (School of Mathematics & Statistics, University of Glasgow, Glasgow)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra veřejné ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSS UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

HĽADANIE IDENTITY NA POMEDZÍ CESTOPISNEJ LITERATÚRY A LITERATÚRY MIGRÁCIE V TVORBE JHUMPY LAHIRIOVEJ

THE SEARCH FOR IDENTITY BETWEEN TRAVEL AND MIGRATION LITERATURE
IN THE WORK OF JHUMPA LAHIRI

Monika Šavelová¹

Autorka pôsobí ako odborná asistentka na Katedre translatológie Filozofickej fakulty UKF v Nitre. Vo svojej vedeckej a pedagogickej činnosti sa venuje medzikultúrnym a medziliterárnym slovensko-talianskym vzťahom, prekladu a kritike prekladu.

Author works as a lecturer at the Department of Translation Studies, Faculty of Arts, Constantine the Philosopher University in Nitra. In her scientific and pedagogical activities, she focuses on intercultural and inter-literary Slovak-Italian relations, translation and criticism of translation.

Abstract

The aim of this article is to present to a Slovak reader the hitherto unpublished work of the plurilingual author Jhumpa Lahiri, concentrating on her first book written in Italian *In altre parole* (2015), a work on the border of travel and migrant literature reflecting on values such as language, culture and identity in their mutual comparison. The themes that the author brings are viewed through the prism of personal search for one's place in the world. Thinking about this dimension of being is increasingly relevant in the modern, multicultural world due to the widespread migratory movement of the population and its possible inclusion.

Key words: Jhumpa Lahiri, travel literature, migrant literature, identity, language

Abstrakt

Cieľom tohto článku je predstaviť slovenskému čitateľovi u nás doposiaľ nepublikovanú tvorbu plurilingválnej autorky Jhumpy Lahiriovej, koncentrujúc sa na jej prvú taliansky napísanú knihu *In altre parole* (2015), dielo na pomedzí cestopisnej a prisťahovaleckej literatúry reflektujúce hodnoty, ako sú jazyk, kultúra a identita v ich vzájomnom usúvzťažnení. Témy, ktoré autorka prináša, sú nahliadané cez prizmu osobnostného hľadania vlastného miesta vo svete, pričom uvažovanie o tomto rozmere bytia je v modernom,

¹ Adresa pracoviska: Mgr. Monika Šavelová, PhD., Katedra translatológie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Štefánikova 67, 949 74 Nitra
E-mail: msavelova@ukf.sk, monika.savelova@gmail.com

multikultúrnom svete stále aktuálnejšie aj vzhľadom na rozšírený migračný pohyb obyvateľstva a jeho prípadnú následnú inklúziu.

Kľúčové slová: Jhumpa Lahiri, cestopisná literatúra, prísťahovalecká literatúra, identita, jazyk

Úvod

Jhumpa Lahiriová (1967) je americko-indická spisovateľka, prekladateľka a univerzitná profesorka, ktorá sa narodila v Londýne indickým prisťahovalcom a vyrastala na Rhode Islande, v Spojených štátoch amerických. Vyštudovala Anglickú literatúru, Kreatívne písanie a Komparatívnu literatúru a umenie, v 90. rokoch získala doktorát z Renesančných štúdií na Bostonskej univerzite. V súčasnosti vedie kurzy kreatívneho písania a vyučuje preklad na Princetonskej univerzite (týmto oblastiam sa venuje aj v rámci vlastnej tvorivej činnosti). Už jej raná, časopisecky publikovaná tvorba pertraktuje skutočnosti a témy prítomné v indickej kultúre a prenikajúce aj na východné pobrežie Spojených štátov príchodom migrantov, najmä dohodnuté manželstvá, odcudzenie sa, stratu národnej identity. V roku 2000 získala Pulitzerovu cenu za debutové dielo *Interpreter of Maladies* (1999)² a neskôr, v roku 2015, prešla k písaniu v taliančine. Svoju voľbu, jej motivácie a dôsledky objasňuje v talianskom debutovom diele *In altre parole* (Inými slovami, 2015), ktorým sprostredkúva detaily vlastného zahĺbenia sa do inej kultúry a jazyka. Druhým talianskym literárnym počinom je román *Dove mi trovo* (Kde som, 2018), ktorý si sama preložila do angličtiny (*Whereabouts*, 2021), a svoje prekladateľské aktivity sústredila aj do translácie iných talianskych diel, najmä tvorby Domenica Starnoneho (na Slovensku vyšli napríklad jeho *Dôvernosti*, 2021, vo vydavateľstve Inaque v preklade Petra Bilého). Vlastné prekladateľské skúsenosti, úvahy a postrehy spracovala taktiež v zbierke esejí *Translating Myself and Others* (2022). Autorkina tvorba doposiaľ v slovenčine nevyšla.

Ťažiskové koncepty nášho uvažovania (identita, jazyk a kultúra) sú navzájom úzko prepojené a ich verbálne vymedzenie neimplikuje ich opozíciu. Práve na Lahiriovej diele možno preukázať ich vzájomnú komplementaritu. V rámci žánrového vymedzenia románu *In altre parole*, ktorému venujeme v štúdiu pozornosť, možno poukázať na náročnosť zaradenia predmetného diela v rámci určitej literárnej typológie – tá sa pohybuje na pomedzí cestopisnej a prísťahovaleckej literatúry, hoci nie v pravom či tradične vnímanom zmysle slova, a zároveň autorka pertraktujúci autobiografické spomienky vo forme naratívnych pasáží sprostredkúva aj reflexie o jazyku, autodidaktike a didaktike jazyka, procesoch zabúdania (rodného i cudzieho) jazyka a opätovného nachádzania vzťahu k istému cudziemu jazyku až po jeho zvládnutie na úrovni rodeného hovoriaceho.

Aktualizačný a zároveň intímny rozmer tvorby predstavuje osobná skúsenosť autorky, umožňujúca čitateľovi nahliadnuť do indicko-amerických rodín v USA, avšak globálne nám Lahiriovej tvorba umožňuje introspektívne a kriticky nazrieť na vnímanie vlastného i cudzieho „ja“, bytia a jeho ukotvenia v rámci politicko-kultúrnych a národnostných „škatuliek“, v ktorých býva príznačným pociťovanie istého, často nevypovedaného

² Z jej ďalších diel písaných v angličtine možno spomenúť román *The Namesake* (2003, sfilmovaný v roku 2006), zbierku krátkych próz venovanú tematike asimilácie do americkej kultúry *Unaccustomed Earth* (2008), román *The Lowland* (2013) zachytávajúci príbeh dvoch indických bratov.

rozpoltenia, ba až akýsi zvláštny stav nezačlenenia a nezačleniteľnosti v rámci spoločnosti, a to aj v súvislosti s rôznorodými predsudkami okolia. Čitateľsky podnetným a motivujúcim je práve autorkino zanietanie pre učenie sa nového jazyka, ale osobnostne blízkym a dôverne známym je aj frustrácia z neúspechov či nenaplnených očakávaní, ktoré v tomto prípade gradujú práve v introspektívnych reflexiách o pocite vykorenenia či bezpríslušnosti, pocite neprijatia vo vlasti pre rasovú odlišnosť a s tým spojeným pocitom marginalizácie.

Po formálnej stránke sa v tvorbe odráža autorkino profesijné zázemie, keďže je spisovateľkou, prekladateľkou i univerzitnou pedagogičkou, a je pre ňu príznačná precízna, hravá textotvorba. Typickou črtou je časté používanie prirovnaní, jednoduchých, no názorných metafor, ale najmä enumerácie svedčiacej o istej hre s jazykom a s jeho znalosťou. Ako sama uvádza, v jej písaní ako procese sa premieta otázka slobody a sľastia, teda slobody voľby jazyka, v ktorom autor píše, slobody vo vyjadrovaní a ľahkosti, ktorú prináša, keďže ako nerodený hovoriaci sa v taliančine nestretáva s podmienkou dokonalého jazykového prejavu, ako je tomu pri rodnom jazyku, angličtine.

Pri reflexii kľúčovej témy štúdie budeme vychádzať z vytýčených kategórií, do ktorých ju možno žánrovo zaradiť, teda z jej pomedzia cestopisnej a prísľahovaleckej literatúry, a na problematiku budeme nazerať cez prizmu viacjazyčnosti, viacliterárnosti a s nimi spojenú otázku identity jednotlivca.

Cestopisná literatúra

K cestopisnému literárnemu žánru možno vo všeobecnosti zaradiť rozmanité typy textov: primárne cestopisné denníky či zápisky (poznámky), ale taktiež epištolárne texty, správy z ciest, hlásenia diplomatov a i., ktoré sa však vyvíjali sebe vlastným spôsobom. Pestrosť textov a bohatosť literárnej tradície sú príčinami toho, že cestopisná literatúra je otvorený žáner bez presne definovateľných obrysov a bohatý na diela rôznorodej poetiky: narúšanie žánrových hraníc začalo byť obľúbené v postmoderne, no nedochádzalo k nemu výhradne v tomto historicko-literárnom období. Mnohožánrovosť môže byť podľa Pavla Šidáka (2013, 100 – 101) zakódovaná v samotnom žánri, čo je v prípade cestopisov veľmi pravdepodobné. Cestopisy ako žáner sú veľmi nekoherentná skupina kompozične a štýlovo rozmanitých textov, navyše atribút tematického aspektu cesty, z pohľadu sémantiky, zahŕňajú tak vecné, ako aj fiktívne či fantastické texty (Hooshmand 2010, 46), ktoré sa však vyznačujú odlišnými estetickými výrazmi a často aj funkciou. Na jednej strane sa teda približujú k náučným faktografickým žánrom (encyklopédie, brožúry, cestovné príručky, v súčasnosti aj tematické blogy a pod.), na druhej strane sa dostávajú až k fikcii či fantastike ako formám beletristických diel, v ktorej dominujú románové či novelové kompozičné postupy (Koliová 2019, 21 – 22).

Cestopisy 21. storočia naberajú najrôznejšie formy, nájdeme medzi nimi stále populárne cestovateľské príručky či bedekre objektívneho a faktografického charakteru, obľúbené obrazové cestopisy, ako napríklad *Nepál* (2006) Víta Filu, subjektívnejšie memoárové a autobiografické spomienkové cestopisy (sem možno zaradiť Lahiriovej *In altre parole*

s presahmi k introspekcii a reflexii), ktoré sa svojou poetikou líšia od autora k autorovi.³ Bývajú doplnené fotografiami, ktorých charakter je zvyčajne subjektívny, plný osobných reflexií a zaznamenaných impresií autora. Spomedzi imaginatívnych cestopisov, v ktorých sa autor ponára do vlastného vnútra, možno spomenúť *Vnitřní cestopis* (2014) českej autorky Kateřiny Piňosovej, a, naopak, ako príklady cestopisov, ktoré výrazne porušujú žánrovú čistotu a nesú v sebe texty rôzneho druhu, môže spomenúť *Bohémky* (2020) slovenskej spisovateľky Lucie Chrenko, ktorá v diele spája spomienkové pasáže z ciest a pobytu v Paríži s esejistickými úvahami, pričom celý text je doplnený tradičnými francúzskymi receptmi.

V modernom cestopisnom repertoári zaznamenávame taktiež bohatú líniu fiktívnych cestopisov, ktorá sa v minulosti rozvíjala sčasti ako beletristický žáner podliehajúci poetike daného literárno-historického obdobia, sčasti bola chápaná len ako súčasť iných žánrov využívajúcich formu cestopisu (dobrodružné romány, romány s témou cestovania), sčasti ako súčasť samotného cestopisného žánru. Zvyčajne ide o vymyslené cesty, často však inšpirované autorovými skutočnými cestami a skúsenosťami s inou krajinou. Zo súčasnej tvorby slovenskej proveniencie môžeme spomenúť *Kód 9: Tajomný príbeh nesmrteľnej lásky / Zo Sianu do Vatikánu* (2010) Jozefa Banáša či poviedkové zbierky Mareka Vadasa inšpirované vlastnými pobytmi v Afrike: *Liečiteľ* (2006), *Čierne na čiernom* (2013), *Zlá štvrť* (2018), ako aj jeho rozprávkovú knižku *Útek* (2016).

V súčasnosti možno povedať, že sa cestopis v jeho širokom spektre prevedení stal predmetom interdisciplinárneho bádania, počnúc záujmom zo strany postkoloniálnych štúdií, rodových štúdií, imagológie, druhových bádanií (genológie, keďže ide o druh na rozhraní s inými, najmä v komiksovom spracovaní – typickým príkladom je taliansky písaná kniha *Papaya Salad* Elisy Macellariovej z roku 2018), výskumov o národnej totožnosti, prístahovaleckej literatúry a podobne.⁴ Rôznorodosť perspektív bádania sa objavuje aj v Lahiriovej knihe, ktorú možno radiť na pomedzie cestopisnej literatúry, keďže pertraktuje vlastné cesty do Talianska, ale cestopis možno nachádzať aj v hĺbkovej štruktúre – v introspektívnom popise vývinu vlastnej osobnosti vo všeobecnosti, aj vo vzťahu k jazyku, učeniu sa jazyka a ich usúvzťažneniu s otázkami identity.

³ Zo slovenského literárneho prostredia možno spomenúť *Umenie zablúdiť* z roku 2014 Borisa Filana, či diela ako *Dobrodruh na cestách* (2021) cestovateľa Jozefa Terema alebo *Úžasná Brazília* (2021) Zdenka Somorovského.

⁴ Zároveň je potrebné uvedomiť si, že vývin cestopisného žánru nebol vo všetkých európskych krajinách jednotný, napr. vo francúzskej literatúre sa prerod z osvietenскеj poetiky cestopisov na tú romantickú udial oneskorene v porovnaní s literatúrou anglickej, nemeckej či španielskej proveniencie (por. Povchanič 2011, 26). Problematike sme sa bližšie venovali v príspevku PÍŠOVÁ, Paula a Monika ŠAVELOVÁ, 2021. The development of travel writing and its motifs from the 19th century to the present. In: *MMK 2021: Mezinárodní Masarykova konference pro doktorandy a mladé vědecké pracovníky : 20. – 22. prosince 2021, Hradec Králové, Česká republika*. Hradec Králové: Magnanimitas, 2021, s. 792-800. ISBN 978-80-87952-35-1.

Jazyková otázka, biliterárnosť (viacliterárnosť) a dvojdomovosť (viacdomovosť)

Bilingvizmus (viaclingvizmus), teda aktívne používania dvoch (viacerých) jazykov, prípadne dvoch variet toho istého jazyka, ktoré sú komunikačne rovnocenné⁵, je pre isté skupiny jednotlivcov, sociálne vrstvy či etnické skupiny a národnosti doslova častým javom a niekedy priamo normou (v balkánskych krajinách v minulosti fungovalo najmenej sedem hlavných druhov bilingvizmu vrátane ďalších navzájom kombinovateľných medzitypov) (por. Dorovský 1991, 46). Bilingválna či viaclingválna jazyková kompetencia otvára čitateľovi vstup do viacerých literatúr a zároveň determinuje interferenciu literárnych štruktúr, prekrývanie dvoch jazykových systémov.

Biliterárnosť či viacliterárnosť znamenajú skutočnosť, že napr. jeden autor používa jazyk dvoch či viacerých literatúr, svojej i tej, s ktorou sa prekrýva. Najčastejšie k nech dochádza v jazykovom a kultúrnom priestore, v ktorej sa stýkajú dve alebo viaceré národné kultúry (tzv. kontaktné zóny). Špecifikom biliterárnosti či viacliterárnosti je fakt, že pracuje s dvoma či viacerými jazykovými systémami literatúr. V rámci problematiky možno uvažovať o situácii, keď bilingvizmus a biliterárnosť vychádzajú z prirodzenej primárnej vzájomnej zrozumiteľnosti, ako je tomu napríklad pri príbuzných jazykoch (slovenčina-čeština⁶), kým v opačnom prípade ide skôr o osvojenie si dvoch či viacerých typologicky rozdielnych jazykových kódov (slovenčina-taliančina; v prípade Lahiriovej bengálčina-angličtina-taliančina).

Nábělková (2020, 12 a 14) zároveň akcentuje, že biliterárnosť i viacliterárnosť ako špecifická modifikácia literárnych kontextov vznikajú za osobitých vývinových podmienok prameniach zväčša vo vonkajších mimoliterárnych faktoroch a podliehajú vývinovým zmenám, rozvíjaniu i vyhasínaniu (na rôznych úrovniach – individuálnej, skupinovej, spoločenskej). Takúto tendenciu vnímame v kontexte nami analyzovanej autorky, ktorá vplyvom mimoliterárnych faktorov prevažne sociálnej motivácie zmenila pôvodný jazykový kontext – bengálčinu používanú v domácom prostredí v úzkom okruhu rodiny a príbuzných, lokalizačne však v Amerike – príchodom do školského zariadenia, kde sa musela ako malé dieťa „preorientovať“ v spoločenskom (neskôr v úradnom a i.) styku na angličtinu. Zároveň v dospelosti vplyvom vlastných individuálnych túžob a vnímania sveta pociťuje potrebu naučiť sa taliančinu – tá sa stáva jej osvojeným, žiadaným jazykom, ktorý sa naučila (popri „zdedenej“ bengálčine a z pragmatických dôvodov nevyhnutnej znalosti angličtiny) na úrovni umožňujúcej jej vydávanie kníh a preklad v rámci danej jazykovej kombinácie.

Pojem dvojdomosti (stretávame sa aj s pojmom dvojdomovosti, napr. u Zelenkovej) (alebo viacdomovosti), ktorý patrí medzi modelové kategórie česko-slovenského medziliterárneho spoločenstva a sformuloval ho významný slovenský komparatista Dionýz Ďurišin na začiatku

⁵ Na rozdiel od bilingvizmu, diglosia zvykne označovať jazykovú situáciu, keď sa používajú viaceré kódy, z ktorých jeden je funkčne obmedzený (napr. spisovný jazyk a nárečie) (Sedláková 2013, 69, teraz v Gavurová 2021, 29). Možno tu rozlíšiť tzv. nižší jazyk alebo dialekt (každodenný alebo ľudový jazyk komunity používaný sa v neformálnych oblastiach) a vyššiu varietu (používanú v oblastiach ako vzdelávanie či politika) (Ferguson 1959, Stoker 2016; teraz v Gavurová 2021, 29).

⁶ Pozri bližšie NÁBĚLKOVÁ, Míra, 2020. Biliterárnosť, bilingvizmus a „prílohové slovníčky“ ako textová lexikografická opora v českom a slovenskom literárnom priestore. In: *Slovenská literatúra*, 67, č. 1, s. 14 a nasl.

80. rokov na základe česko-slovenskej literárnohistorickej skúsenosti, znamená príslušnosť autora a jeho diela k dvom (alebo viacerým) literárnym systémom, v ktorých sa však prejavujú iným spôsobom (teraz v Zelenková 2009, 25). Zvonko Taneski (2009, 200), vychádzajúc zo zásadných literárnovedných prác v medziliterárnej a medzikultúrnej oblasti literárnej vedy (najmä Dorovský a Ďurišin), definuje dvojdornosť ako „*organickú, konštitutívnu príslušnosť tvorivej osobnosti a jej diela alebo jeho častí k dvom alebo viacerým literárnym systémom*“. Zdôrazňuje pritom „*bytostne nevyhnutnú príslušnosť či prítomnosť určitého autora alebo diela v dvoch i viacerých literárnych (národnoliterárnych) systémoch*...“ (tamže). Ďurišin (1992, 165 – 166) explikuje na príklade Pavla Jozefa Šafárika, že je iným spôsobom prítomný v slovenskej a iným spôsobom prítomný v českej literatúre, pretože jeho literárnohistorická funkcia v predmetných národnoliterárnych systémoch je odlišná; podobne všetci významnejší slovenskí spisovatelia boli v niektorých obdobiach minulého storočia biliterárni vo vzťahu k českej literatúre, niektorí aj vo vzťahu k nemeckej a maďarskej literatúre, ale len niektorí boli zároveň aj dvojdorní. Rozličné zákonitosti historického vývinu každej osobnosti si totižto vyžadujú i rozličné kritériá na jej zaradenie do kontextu jednej alebo druhej literatúry. O dvojdornosti teda možno hovoriť vtedy, keď autori niektorými zložkami svojej tvorby pôsobia v jednej, inými v druhej literatúre a kultúre.

V kontexte tvorby Jhumpy Lahiriovej zatiaľ ťažko hovoriť priamo o dvojdornosti vo vyššie uvedenom zmysle, keďže jej talianske písanie a jeho vplyv po pár rokoch tvorby len ťažko zhodnotiť z dlhodobého hľadiska, v každom prípade však pracujeme s kontextom viacjazyčnej a viacliterárnej autorky, ktorá je tvorivo aktívna v anglicky i taliansky hovoriacich krajinách vrátane jej literárnych prekladov (svojich vlastných diel, ale aj diel iných autorov, vrátane širšieho uvažovania o preklade v jeho sociologických kontextoch).

Marián Andričík (2013, 57) v reflexii súvislostí s literárnou tvorbou a umeleckým prekladom rozširuje koncepciu dvojdornosti autorov, ktorých dielo si prisvojujú dve národné literatúry (Samuel Beckett, Vladimir Nabokov, Milan Kundera, u nás Ján Kollár, Pavol Jozef Šafárik, Jaroslav Vlček), aj o kontext tzv. prekladateľskej dvojdornosti, ktorá je známa v literárnej tradícii Portugalska a Španielska, vo švajčiarskom komplexe, na Britských ostrovoch a je vhodnou pôdou pre výskum medziliterárnych interakcií. Zároveň však v zmysle dvojdornosti vníma aj autorov, ktorí tvoria či pracujú v dvoch či viacerých subsystemoch literatúry (v pôvodnej tvorbe pre dospelých a pre deti a mládež, v pôvodnej tvorbe a v literárnej vede, v pôvodnej tvorbe a umeleckom preklade; patria sem napríklad spisovatelia a básnici, ktorí zároveň pôsobili ako prekladatelia, napr. Bohuslav Tablic, Ján Hollý, Pavol Országh Hviezdoslav, Vladimír Roy, Štefan Žáry, Vladimír Reisel, Július Lenko, Vojtech Mihálik, Viliam Turčány, Miro Válek, Ľubomír Feldek, Ján Buzássy, Ján Štrasser, Pavel Vilikovský, Ján Zambor, Anna Valcerová a i.), pričom za najnižšiu hranicu sa považuje druh, resp. naddruh (nie poviedky a román a podobne). V tomto prípade hovoríme o tzv. autorsko-prekladateľskej dvojdornosti a v tomto zmysle možno Jhumpu Lahiriovú považovať za dvojdornú autorku.

Otázka prisťahovalectva a prisťahovaleckej literatúry

Prisťahovalectvo ako také v Taliansku nie je vonkoncom novým fenoménom – prvý vedecký článok venovaný otázke pracovnej sily zo zahraničia sa objavuje už v roku 1979 (Ferrarotti, podľa Piginiová 2019, 242). V roku 2018 podľa ISTATu v Taliansku trvale sídlilo cca 8,5% prisťahovalcov (5 144 440 obyvateľov; okolo 200 národností), čo teda znamená, že približne takéto množstvo ľudí sa muselo a musí vyrovnávať s otázkou bilingválnosti a minimálne v úradnom styku je nevyhnutne vystavené miestnemu národnému jazyku, v tomto prípade taliančine. Medzi prvými vedeckými pracovníkmi, ktorí sa zaoberali otázkami jazyka a identity v procese migrácie, možno vytýčiť Vedovelliho štúdiu z roku 2001, v ktorej vyzýval akademickú a vedeckú obec k záujmu o predmetné témy. Sám sa pritom venoval analýze súvzťažných spoločenských a jazykových fenoménov a procesov. V novších výskumoch sa stretávame s pojmom „neoplurilingvizmus“ charakterizujúci Taliansko po jazykovej stránke, v ktorom je implicitne obsiahnutá „výrazná jazyková variantnosť“ (termín podľa Vertovec, teraz v Piginiová, 2019, 243).

Čo sa týka literárnej činnosti, v kontexte Apeninského polostrova sa fenomén literatúry migrantov v súčasnom ponímaní objavuje na začiatku 90. rokov v dôsledku prvej vlny prisťahovalcov a rozumieme pod ním literárnu tvorbu migrantov, ktorí našli svoje „útočisko“ v Taliansku. Kategoricky sem možno zaradiť rôznorodých autorov, primárne básnikov a prozaikov, pričom chronologicky by sa dali vytýčiť akési dva póly: prvá generácia autorov poznačená novou skúsenosťou s realitou prijímajúcej krajiny, a preto tvoriaca v spolupráci s rodeným hovoriacim (tzv. spoluautorstvo emigranta a domáceho redaktora), pričom diela sú tradične charakterizované silným prvkom autobiografickosti. Naopak, súčasní autori, ktorí sústredia svoju kreatívnu činnosť v poslednom desaťročí, sa zvyčajne tematicky odkláňajú od skúsenosti vysťahovalectva či prisťahovalectva ako takých, avšak ani v tomto prípade reflexiu migrácie a s ňou súvisiacich otázok nemožno úplne vylúčiť.⁷ Môže, ale i nemusí ísť o potomkov prvej migračnej generácie, pričom silné zastúpenie majú aj prisťahovalci zo strednej a východnej Európy.

V kontexte súčasnej vydavateľskej praxe Jaščurová (2020, 35) uvádza, že „*si autori začali hľadať vlastnú cestu na literárnom poli, oslobodili sa od vplyvu vydavateľstiev a začali tvoriť žánrovo rozmanité diela*“, a taktiež možno len súhlasiť s jej akcentovaním aktuálnosti prisťahovaleckej literatúry a jej širokej platnosti na tieto vrstvy obyvateľstva, keďže „*[a]utori literatúry migrácie vo svojich dielach často reflektujú problémy, ktoré sa týkajú všetkých imigrantov a stávajú sa tak hlasom mnohých ďalších, ktorí nemajú možnosť o svojich problémoch otvorene hovoriť*“ (36). Medzi ťažiskové otázky možno zaradiť problém

⁷ Opozícnosť uvedených pólov sa prejavuje aj na recepcii autorov vydavateľským prostredím: kým prvá generácia autorov (často pochádzajúcich z bývalých talianskych kolónií a vyrovnávajúcich sa s postkoloniálnou skúsenosťou) publikuje vo veľkých a renomovaných vydavateľstvách (zaujímajúcich sa o rozvoj prisťahovaleckej literatúry pre jej aktuálnosť a vtedajšiu „novosť“), autori druhej generácie (v značnej miere potomkovia prisťahovalcov z bývalých kolónií, ktorí však už necítia koloniálne putá ako ich predkovia) a súčasní autori-prisťahovalci, ktorí prišli do prijímajúcej krajiny z rôznych kútov sveta, už nepociťujú značný záujem vydavateľstiev o aktuálnosť či páľčivosť ich odkazov (voči čomu možno, samozrejme, namietať) a stretávajú sa skôr s nízkym záujmom a stereotypizáciou zo strany kritiky. Bližšie sa problematike venuje Jana Jaščurová v práci *Migranti scrittori nel contesto italiano. Caso particolare di una slovacca in Italia* (2019).

jazykových bariér, akceptovanie inakosti zo strany prijímajúcej spoločnosti, vysporiadanie sa s pocitom dvojitej (či mnohorakej) príslušnosti, či dokonca akejsi „bezpríslušnosti“, vo všeobecnosti vari osobnostnej „roztrieštenosti“ viazanej na špecifickú životnú situáciu. Ženy-autorky zároveň pertraktujú situáciu z hľadiska rodovej príslušnosti, rozdielnosti kultúry a tradícií, postavenia ženy v spoločnosti, ale taktiež problémy sexizmu či rasizmu ako takého.

Otázka identity

V podstate základnou ideovo-tematickou zložkou Lahiriovej talianskej tvorby je prvotne implicitná a neskôr aj explicitná úvaha o otázkach vlastnej identity v jazykovom, kultúrnom a širšie i v spoločenskom kontexte.⁸ Identita predstavuje usporiadané poznanie o sebe obsahujúce informácie o minulosti, očakávania budúcnosti, konštrukty, hodnoty, súčasné vnútorné presvedčenie či normy správania (Bačová 1996, 10, teraz v Gavurová 2021, 57), teda istú časovú vertikálu. Vplyv času a prirodzeného ľudského osobnostného vývinu v perspektíve mnohorakých zmien sa reflektuje aj v istej stálosti či premenlivosti identity jednotlivca, z čoho vyplýva, že nejde o fixný, nemenný aspekt, ale o flexibilný koncept. Barker (2006, 75) dokonca pracuje s koncepciou mnohopočetnej či roztriezenej identity, ktorú môžeme vnímať aj v kontexte Lahiriovej tvorby v súvislosti s pocitom tzv. bezpríslušnosti. V tejto optike úzko súvisí s kultúrou, pretože táto prvotne formuje identitu. Wierzbicka (1997, 20, teraz v Gavurová 2021, 58) pritom poukazuje na skutočnosť, že jedinečnú identitu vlastnej kultúry môžeme objaviť až vtedy, keď sa dôkladne oboznámime s inou kultúrou a sme (s) ňou konfrontovaní až k bodu, keď sa vytvorí „nové ja“.

Zároveň v koncepcii identity možno identifikovať viacero rovín: vzťah jednotlivca k sebe samému, vzťah jednotlivca voči ostatným (vlastnej komunite, etniku, národu a i.).⁹ V istom zmysle možno identitu a hľadanie vlastného miesta vo svete vnímať ako prirodzenú biologickú potrebu súvisiacu s ukotvením vlastného bytia v spoločnosti a v priestore ako takom, uvedomujúc si dichotomické postavenie vlastnej osobnosti a jej rozdielnosti voči iným, ktorá je užitočná na to, aby sme mohli objavovať, kto vlastne sme. Katherin O'Donnellová Christofersenová a Naomi Shinová (2018, 161, teraz v Gavurová 2021, 58) poukazujú aj na jej performatívny charakter: možno teda naznačiť vývinovosť identity, keďže nejde o niečo, čo máme, ale o to, čo robíme a je to pevne vryté do nejakej inej spoločenskej aktivity, nevyhnutne v závislosti od sociologických, kultúrnych a prípadne aj iných životných aspektov jednotlivca v interakcii s vlastným okolím. V tomto zmysle vnímame aj vývin Lahiriovej osobnosti, ako je explikovaný na stránkach románu. Definície identity pritom môžu pôsobiť paradoxne či opozične, najmä v reflexii ich dichotómie (individuálna vs. kolektívna, osobná vs. spoločenská) vyjadrujúc výlučnosť i príslušnosť voči istej komunite, podobnosť i odlišnosť voči nej.

Vo vzťahu identity a jazyka možno vnímať ich vzájomnú kauzalitu, pretože „*identita je produkt, nie zdroj jazykových praktík. Nehovoríme istým spôsobom preto, že máme nejakú*

⁸ Teoretické podložie koncepcie identity v optike tvorby, ktorá je predmetom tejto štúdie, funkčne rozpracovala Gavurová (2021, 57 – 61), z ktorej spracovania vychádzame pri spracovaní tejto časti štúdie.

⁹ Literárnym uvažovaním o vlastnej identite a variantnosťou vnímania jednotlivca ostatnými sa zaoberá vo svojej tvorbe Luigi Pirandello, najmä v diele *Uno, nessuno e centomila* (1926, v slovenčine vyšlo v preklade Bohumila Vženteka ako *Jeden, žiaden a stotisíc* v roku 2009).

ustálenú identitu; skôr spôsob, akým hovoríme, vytvára početné a premenlivé identity“ (O'Donnellová Christofersenová a Shinová 2018, 161, teraz v Gavurová 2021, 59). Určujúcou zložkou je teda jazyk, nie identita. Práve tento aspekt je silne akcentovaný v diele *In altre parole*. Lahiriová sa pohybuje na pomedzí trojitého jazykového používania, akéhosi jazykového trojuholníka: „zdedenou“ bengálčinou, spoločensky od malička nevyhnutnou angličtinou, za ktorú ju však doma hrešili a s ktorou sa nedokázala úplne stotožniť, a taliančinou, ktorú si vybrala sama na základe individuálnych poryvov. Autorka si uvedomuje zložité i paradoxné vzťahy v rámci jazykového trojuholníka, pričom analyzuje vlastný komplikovaný postoj k nim: materinskú bengálčinu vníma ako jazyk na potechu rodičov, angličtinu ako nevyhnutnú na prežitie v Amerike, pričom toto lavírovanie medzi dvoma kvázi materinskými, no navzájom nezlučiteľnými jazykmi možno vnímať ako pozíciu uprostred dvoch mlynských kameňov. V reflexiách vnímame autorkino chápanie rodičovského postoja voči angličtine, ktorá hlavne pre matku predstavovala cudziu kultúru, ktorej sa nechcela podrobiť, a preto si uchovávala jazyk a tradície rodnej zeme aj v novom prostredí za oceánom.

Na druhej strane však stojí aj ľahostajnosť americkej komunity voči Lahiriovej ovládaniu cudzieho jazyka: žiadna jej spolužiačka či učiteľka nikdy neprejavila záujem o tento jazyk, autorka sa ním hanbila pred Američanmi rozprávať, no zároveň sa hanbila za to, že sa zaň hanbí, čo sa dá bez pochyb označiť ako vnútorný paradox rozorvávajúci osobnosť človeka – príst'ahovalca. Ovládanie angličtiny je tu vnímané ako vzd'alo vanie sa rodičom, odlúčenie sa od nich, a to dokonca v krajine, kde predstavujú u dieťaťa jedinú stabilitu. V tejto súvislosti sa naskytá príležitosť hlbšieho lingvistického, ale aj psychologického a sociologického bádania, keďže deti v úlohe kultúrnych a lingvistických mediátorov, najčastejšie tlmočníkov (tlmočenie v obchode, na úradoch pre rodičov či iných príbuzných), nie sú v súčasnej spoločnosti vôbec raritou.¹⁰

Tretí jazyk, taliančina, možno považovať za akýsi externý jazyk, pretože je podmienený len individuálnou túžbou a vynaloženou námahou autorky, nemusela sa ho naučiť pre žiaden vonkajší – kultúrny, spoločenský či rodinný – (ná)tlak, dobrovoľne si ho osvojila. Už v úvode diela naznačuje istú priam obsesívnu potrebu naučenia sa taliančiny, zdá sa jej, že taliančina je jazyk, s ktorým musí mať vzťah, akoby to bol človek, ktorého náhodne stretne na ulici a ihneď cítime náklonnosť, väzbu, akoby sme ho poznali roky, hoci všetko objavovanie máme ešte len pred sebou.

Ako sama uvádza (Lahiriová 2015, 150), taliančina zmenila dynamiku ostatných dvoch jazykov: „*celý môj život som chcela vidieť vnútri tohto [jazykového – pozn.] rámca čosi špecifické. Chcela som, aby v jeho vnútri bolo zrkadlo, ktoré by odrážalo presný, čistý obraz. Chcela som vidieť celistvú osobu, nie akosi rozkúskovanú... Takáto osoba tam však nebola. Vinou mojej dvojitej identity som videla len oscilovanie, distorziu, disimuláciu. Videla som čosi hybridné, nevyhranené, neustále neusporiadané, vágne*“ (151). Pod kožu sa jej dostala

¹⁰ Z lingvodidaktického hľadiska sa problematike u nás venuje Edita Hornáčková Klapicová, pozri napr. *Achieving Bilingualism in Very Young Learners of EFL through Real-Life Experience*. In: *The Future of Education : Proceedings form 9th International Conference, Florence, 27 – 28 June 2019*. Florence: Filodiritto Publisher, 2019, s. 354-358.

prázdnota a neistota, akoby boli od počiatku jej súčasťou i súčasťou jej osudu, čo implikuje vplyv pocitu „bezpríslušnosti“ aj na budúcnosť jednotlivca a na jeho vlastné vnímanie seba samého. Pozitívom tejto rozorvanosti je z nej prameniaca kreatívna sila v snahe vyplniť pociťované prázdno, v čom autorka identifikuje aj vlastnú potrebu a dôvod písania, píše, „*aby búrala múry*“ (138), ktoré rozvineme nižšie.

Identita prisťahovalcov sa okrem individuálnej roviny mnohokrát konfrontuje aj so skreslenou predstavou, akú si o nich vytvoria predstavitelia prijímajúcej kultúry v súvislosti s vlastnými kultúrnymi stereotypmi. Identita migranta pritom lavíruje v kultúrnom priestore dvoch či viacerých realít: krajín, národností či etník, ktoré môžu pôsobiť kontrastne, ale aj analogicky marginalizujúco voči jednotlivcovi. U Lahiriovej možno hovoriť o identite autorky v očiach indických príbuzných (v pôvodnej vlasti rodičov, kde ju napriek koreňom nepovažujú za Indku), identite autorky v „rodnej“ krajine (teda v krajine, kde od raného detstva vyrastala, no i napriek tomu v krajine, kde ju často vnímajú ako „prisťahovalkyňu“, za ktorú sa a priori nepovažuje) a o identite „prisťahovalkyne“, ktorá si novú vlasť vybrala dobrovoľne, teda o Taliansku (kde ju takisto vylučujú na základe vizuálnej „nepríslušnosti“ voči tomu, čo by sme mohli nazvať „očakávaným výzorom“ talianskeho obyvateľa, nech už je to čokoľvek).¹¹

Lahiriová načrtáva obraz „lingvistického exilu“, neustáleho odcudzovania (sa) (28) človeka, ktorý hovorí „tajným“, neznámym jazykom, jazykom, ktorý v istom prostredí nemá a nenachádza ukotvenie (napr. používanie bengáľčiny v Amerike), ktorý, skrátka, s istým prostredím „neladí“ (napr. rozprávanie taliansky mimo Talianska). Takýto deficit vhodného súzvuku prostredia a jazyka vytvára v človeku odstup a dištanciu. U autorky je dištancia o to väčšia, že v bengáľčine nevie čítať ani písať, rozpráva v nej s prízvukom, a preto vždy vnímala isté „naštrbenie“ vzťahu, v dôsledku čoho považuje za svoj materinský jazyk, paradoxne, ten cudzí, angličtinu (29). Pri angličtine si však uvedomuje, že tak, ako sa učí materinský jazyk, sa ju nenaučila. V optike kultúrneho vnímania jednotlivca autorka opisuje osobnú skúsenosť: v Indii si skoro všetci okrem jej najbližších príbuzných, ktorí ju dobre poznajú, myslia, že len poťážme rozumie bengáľčine, keďže s nenarodila v Indii a ani tu nevyrastala, a teda sa domnievajú, že hovorí len anglicky (aj navzdory jej vzhľadu a indickému menu sa jej prihovárajú anglicky); keď odpovie plynulo v bengáľčine, sú prekvapení, pričom obdobné situácie zažíva aj v taliančine a v angličtine (137).

Taktiež je nevyhnutné uvedomiť si vzájomnú synergiu procesu zhodne s Vránom (1997, 10), podľa ktorého prítomnosť imigranta v novej kultúre nemodifikuje len jeho vlastnú identitu, ale má významný vplyv na identitu členov prijímajúcej spoločnosti ako jednotlivcov aj ako celku. Podobne uvažuje vrátane sociologických dôsledkov i Jaščurová (2020, 38): „[v] prípade, že do spoločnosti príde nový člen, ktorého etické a náboženské hodnoty, kultúrne prejavy, jazyk a často aj vonkajší vzhľad nezapadajú do schémy väčšinovej spoločnosti, medzi jedincom a spoločnosťou dochádza k procesu vzájomnej adaptácie. Problém nastáva, ak je tento proces brzdený neochotou, predsudkami a často i strachom na jednej či druhej strane. V snahe uľahčiť integráciu človeka do spoločnosti jej členovia

¹¹ Pozri bližšie PIGINI, Valentina, 2019. L'aspetto fisico puo essere un limite? Un caso studio sull'integrazione linguistica nella letteratura migrante italiana. In *Italian Canadiana*, XXXIII, 2019, s. 241 – 260.

mnohokrát neakceptujú prejavy inakosti druhého a za každú cenu sa snažia cudzinca vtesnať do naučenej schémy správania“.

Identita, meno, vzhľad

Vyššie uvedená problematika sa dotýka aj takej bazálnej otázky, akou je meno či priezvisko jednotlivca, a mnohí autori prisťahovaleckej literatúry opisujú skutočnosť, keď prijímajúca kultúra, resp. jej jednotlivci preferujú zmeniť prisťahovalcovi meno na istý, danej kultúre bližší ekvivalent (zväčša s cieľom jeho jednoduchšej výslovnosti či transkripcie). V rámci tejto kategórie nastávajú, samozrejme, aj opačné situácie, napr. keď sa prisťahovec dobrovoľne rozhodne si zmeniť meno, ako napr. literárny vedec Augustín Vyskoč, ktorý si po skúsenostiach s komplikáciami pri výslovnosti vlastného mena Talianmi meno „potaliančil“ (na Agostino Visco), prípadne tá, ktorá priamo nesúvisí s prisťahovalcami ako takými, ale so zmiešanými rodinami, kde sú napr. rodičia rôznej národnosti a deti dedia priezvisko otca vo vlasti matky – v takomto prípade môže dochádzať k mylnej predstave, že ide o obyvateľa inej krajiny, môže dochádzať k zámene mužského a ženského rodu a podobne (najmä pri konfrontácii jazykov, u ktorých je odlišné prechýľovanie ženských koncoviek priezvisk, napr. románske jazyky vs. západoslovanské jazyky ako čeština a slovenčina). Aj Jaščurová (2020, 38) si všíma, ako „*zdanlivo bezvýznamné gesto poukazuje na omnoho zložitejší problém akceptácie neznámeho*“. Meno je totiž prvá informáciu, ktorú o sebe dávame druhému pri prvom kontakte, a teda má potenciál naznačiť istú cudzosť, inakosť v kontraste voči „domácejmu“.

Mnohé z uvedených prípadov zámeny mena či popletenia si rodu sú nesystematické, náhodné a spôsobené neznalosťou jedného z komunikantov. Opačným prípadom sú však rôzne formy tzv. „lingvistickej diskriminácie“ (termín podľa Piginiová 2019, 241), ktoré sú prejavom rasizmu na komunikačnej úrovni. Fenomén pertraktovaný aj v analyzovanej Lahiriovej knihe je však prítomný aj u iných autorov a autoriek tzv. prisťahovaleckej literatúry, ako sú Ingy Mubiayi, Igiaba Scego, Amara Lakhous, Jadelin Mabiala Gangbo, Laila Wadia a i. Možno ho recipovať v dvoch rovinách – mennej a fyziogonomickej.

Otázka komunikačného rasizmu je reflektovaná v príznačnej kapitole *Múr* (v orig. *Il muro*), v ktorej Lahiriová popisuje neprekonateľnú prekážku medzi ňou a taliančinou – nie je to však vec jazykovej nedostatočnosti autorky, ale fyziognomia, jej tmavšia farba pleti, ktorá nezodpovedá „priemernému talianskemu vzhľadu“, na základe čoho komunikanti predpokladajú, že nemôže dobre ovládať taliančinu, prípadne v jej dokonalej taliančine akoby umelo a naschvál objavujú nedostatky, chyby, ktoré by u rodených hovoriacich prehliadali, prípadne ich pripísali dialektovým rozdielom. Lahiriová uvádza tri ukážkové situácie, hoci ich explicitne ako komunikačný rasizmus neoznačuje.

Prvým prípadom je situácia v neapolskom obchode, kde autorka nakupovala a v krátkej chvíli nastala konfrontácia jej taliančiny s manželovou, hoci taliansky nehovorí najlepšie (ovláda skôr španielčinu, ktorej slová si dokonca často zamieňa s talianskymi):

„V istom momente vstúpi môj manžel so synom. Na rozdiel odo mňa, môj manžel Američan by sa mohol vzhľadom podobat' na nejakého Taliana. Pred predavačkou si vymeníme pár slov v taliančine. Ukážem mu bundu v zľave pre syna, nad ktorou uvažujem. On mi odpovedá skôr

úsečne, jednoslovne: dobre, páči sa mi, áno, uvidíme. Dokonca ani nepoužije ucelenú vetu. Môj manžel hovorí dokonale španielsky, má teda tendenciu v taliančine používať španielsky prízvuk. Hovorí sesťdesiat i jeden namiesto šesťdesiatjeden, krassa namiesto krása, nikdy namiesto nikdy, za čo si z neho naše deti robia srandu. Po taliansky rozpráva dobre, ale nerozpráva lepšie než ja. Rozhodneme sa, že kúpime dvojce nohavíc a bundu. Pri pokladni sa ma počas platenia predavačka opýta: ‚Odkiaľ ste?‘ vysvetľujem jej, že bývame v Ríme, že sme sa do Talianska prisťahovali z New Yorku minulý rok. Vtedy predavačka zahlási: ‚Ale tvoj muž musí byť Talian! Hovorí vynikajúco po taliansky, vôbec nemá prízvuk‘“ (135 – 136)¹².

Druhým prípadom je situácia pred prezentovaním Lahiriovej knihy v jednej rímskej knižnici, keď sa jej istý pán, s ktorým sa len pred krátkym okamihom spoznala, opýtal, či bude prezentovať v angličtine. Lahiriová mu odpovedala po taliansky, že bude prezentovať v tomto jazyku, na čo sa jej pán opýtal, či sa jazyk naučila od manžela (140). Príznačnou sa v týchto epizódach javí byť spontánnosť, akou komunikanti pripisujú ovládanie taliančiny primárne jej manželovi.

Tretím exemplárnym prípadom je ďalšia udalosť počas nákupov v obchode, pričom autorka zdôrazňuje, že situačne sa vec opakuje predovšetkým v komunikácii s osobami, ktoré ju nepoznajú (Lahiriová 2015, 138). Akoby jej a priori vzali možnosť, že by mohla rozprávať plynule taliansky, a prioritne sa na ňu obracajú v angličtine: „*Po obede vo výklade jedného obchodu s topánkami a kabelkami na via del Corso zazriem čosi pekné. Vstúpim do obchodu. Tentoraz nepoviem ani ň. Mlčím. Predavačka sa ma však ihneď opýta: ‚May I help you?‘ Štyri prívetivé slová, ktoré mi niekedy v Taliansku lámu srdce...“* (144).

Lahiriová uvažuje v súvislosti so spomínanými epizódami nad skutočnosťou, že uvedené osoby jej nerozumeli, pretože jej nechceli rozumieť, nechceli ju pochopiť, porozumieť jej, nechceli (si) ju vypočuť a nechceli ju prijať – to je proces a prístup, ktoré sa skrývajú za príznačným názvom kapitoly, oddeľujúcim od seba jednotlivcov, ale i spoločnosť ako takú. Výčitkou *pars pro toto* je deficit vôle spoznať človeka ako osobu a bytosť a na základe jeho osobnosti sa vari rozhodnúť, či ho ignorovať alebo nie: „*[a]k mi niekto nerozumie, môže ma ignorovať“* (138), avšak uvedeným spôsobom sa už vopred pripravuje o možnosť porozumieť (jazykovo aj ľudsky). Kľúčovým faktorom sa pritom zdá byť fyziognómia – autorkin vzhľad, ktorý a priori neevokuje „typický taliansky“ pôvod, čo vedie niektorých neznámych účastníkov konverzácie k predsudkom o jej vedomostnej, jazykovej a kultúrnej úrovni.

Na druhej strane, takýto prístup „cudzincov“ k autorke sa javí byť akýmsi psychologickým obranným mechanizmom – akoby sa prirodzene vyvinul ako reakcia na množstvo prisťahovalcov, ktorí sa v poslednom období usídlili v Taliansku, s čím sa aj z prevažne ekonomických a spoločenských dôvodov spája istá nevôľa pôvodného obyvateľstva (máme na mysli skôr rôzne problémy, ktoré sa na túto vrstvu obyvateľstva viažu, napr. zníženú bezpečnosť istých častí miest, staníc, rabovanie, krádeže a pod., týkajúce sa skôr imigrantov, ktorí nie sú, alebo ani nechcú byť integrovaní do prostredia prijímajúcej krajiny), strach z neznáma, z ohrozenia a pod. Piginiová (2019, 247) konštatuje, že „*ak sa nedá porozumieť tomu, čo imigrant hovorí, znamená to, že sa nemôže integrovať, a naša spoločnosť nebude*

¹² Všetky ukážky Lahiriovej diela použité v štúdiu preložila Monika Šavelová.

musieť podstúpiť zmenu, ktorú by jeho prijatie so sebou prinieslo. Takáto forma exklúzie môže byť silná a o to závažnejšia, ak je namierená voči jednotlivcovi, ktorý – hoci má odlišný zvl'ad – považuje taliančinu za svoj materinský jazyk...“. Piginiová (259) pritom na základe vlastného výskumu, hoci realizovaného na počtom obmedzenej, ale rôznorodej vzorke príst'ahovalcov v Ancone, konštatuje nespornú prítomnosť komunikačného rasizmu v Taliansku.

Záver

Lahiriovej kniha *In altre parole*, autobiografický beletrizovaný denník či kniha spomienok, prenáša čitateľa k autorkiným úvahám o jej vzťahu k jazykom prítomným v jej živote, predovšetkým však k taliančine, popisujúc dlhú púť (auto)didaktiky jazyka od prvých nesmelych kontaktov s jazykom až po jeho zvládnutie na takej úrovni, ktorá umožňuje plynulé čítanie i písanie (publikácií) v tomto jazyku. V recepcii jazykovej výučby a vzťahu identity jednotlivca voči istému jazyku je kniha erudovaným dokladom náročnosti osvojovania si cudzieho jazyka v širšom sociokultúrnom, ale i v psychologickom zreteli. Introspektívnou reflexiou spája jazykové napredovanie s osobným rastom, personálnou zmenou pociťovanou v daných súvislostiach osvojovania si talianskeho jazyka, ale aj kultúry, uvažujúc o vnímaní vlastnej identity očami seba samej i spoločnosti.

V reflexii predmetného analyzovaného diela si možno uvedomiť, že ide o vysoko aktuálnu tému a jej závažnosť si často ani neuvedomujeme či nepripúšťame, pričom môže byť prítomná aj v našej kultúre, ktorá ani zďaleka nie je taká multikultúrna ako americká či talianska spoločnosť, a predsa sa v nej vyskytujú bohaté prípady stotožňujúce sa s vyššie uvedeným pociťovaním príslušnosti a exradikácie. Navyše, autorka sa obracia na čitateľov v snahe vyvolať reflexiu a diskusiu o téme inklúzie cudzincov, ktorá je nesmierne aktuálna aj na Slovensku, najmä v súvislosti s vojnou na Ukrajine a príchodom odídencov, nevynímajúc iné krajiny či oblasti. V dnešnej multikultúrnej spoločnosti by malo byť obligátne chápanie vnútornej dynamiky procesov migrácie a uvedomenie si, že predsudky ohľadom farby pleti či úrovne vzdelania vonkoncom nemožno aplikovať na základe kritérií ako rasa, etnikum, jazyk, pretože tieto sa stáli vágnymi v zmysle uvažovania o príslušnosti k istej národnosti, o národnej i personálnej identite. Lahiriová v danom kontexte zastáva stranu všetkých, ktorí sa narodili a vyrástli v Taliansku, považujú ho za svoju vlasť, dokonale hovoria taliansky, ale v očiach niektorých Talianov vyzerajú byť „cudzincami“ a nepriamo tak apeluje na spoločnosť, aby si uvedomila, že zvl'ad aj jazyk, hoci sa môžu javiť kontrastne, sú legitímne prvky charakterizujúce identitu človeka.

*Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
doc. PhDr. Natália Rusnáková, PhD.*

*Štúdia vznikla v rámci projektu UGA III/13/2020 Cestopisy
ako súčasť medzikultúrnych a medziliterárnych vzťahov.*

Použitá literatúra

1. ANDRIČÍK, Marián, 2013. *Preklad pod lupou*. Levoča: Modrý Peter. ISBN 978-80-89545-22-3,
2. BRITANNICA, The Editors of Encyclopaedia. "Jhumpa Lahiri" [online][cit.06-06-2022]. In: *Encyclopedia Britannica*. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Jhumpa-Lahiri>.
3. DOROVSKÝ, Ivan, 1991. O bilingvismu, dvojdmosti a biliterárnosti [online][cit.07-05-2022]. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity. Studia minora facultatis philosophicae universitatis brunensis*. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/108237/D_ScientiaeLitterarum_38-1991-1_7.pdf?sequence=1.
4. ĎURIŠIN, Dionýz, 1992. *Čo je svetová literatúra?* Bratislava: Obzor.
5. GAVUROVÁ, Miroslava, 2021. *Dialekt ako prejav identity*. Fintice: OZ FACE. ISBN 978-80-89763-62-7.
6. HOOSHMAND, Narguès, 2010. Étude générique du récit de voyage [online] [[cit.17-09-2021]. In: *Plume, Revue semestrielle de l'Associations Iranienne de Langue et Littérature Française*, vol. 6, 2010, no. 12, s. 36 – 54. Dostupné z: <https://www.semanticscholar.org/paper/Etude-générique-du-récit-de-voyage-Hooshmand/be726fb7a005cd0871048f8df66a5999e0c10df1>.
7. HORNÁČKOVÁ KLAPICOVÁ, Edita, 2019. Achieving Bilingualism in Very Young Learners of EFL through Real-Life Experience. In: *The Future of Education : Proceedings form 9th International Conference, Florence, 27 - 28 June 2019*. Florence : Filodiritto Publisher, s. 354 – 358.
8. JAŠČUROVÁ, Jana, 2019. *Migranti scrittori nel contesto italiano. Caso particolare di una slovacca in Italia*. [Diplomová práca]. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 65 s.
9. JAŠČUROVÁ, Jana, 2020. Problémy literatúry migrácie z pohľadu filozofie Emmanuela Lévinasa. In *Studi italo – slovacchi*, IX, 2, s. 35 – 42.
10. KOLIOVÁ, Marianna, 2019. *Cestopisné obrazy v premenách času: Repräsentácia Tatier a Váhu v cestopisoch prvej polovice 19. storočia*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. 248 s. ISBN 987-80-223-4775-4.
11. LAHIRI, Jhumpa, 2015. *In altre parole*. Milano: Guanda.
12. NÁBĚLKOVÁ, Mira, 2020. Biliterárnosť, bilingvizmus a „prílohové slovníčky“ ako textová lexikografická opora v českom a slovenskom literárnom priestore [online][cit.02-06-2022]. In: *Slovenská literatúra*, 67, č. 1, s. 11 – 35. Dostupné z: https://www.sav.sk/journals/uploads/03101923slov_lit_01-20-2-N%C3%A1b%C4%Bekov%C3%A1%2011-35.pdf
13. PIGINI, Valentina, 2019. L'aspetto fisico puo essere un limite? Un caso studio sull'integrazione linguistica nella letteratura migrante italiana [online][cit.02-02-2022]. In: *Italian Canadiana XXXIII*, s. 241 – 260. Dostupné z: <https://jps.library.utoronto.ca/index.php/italiancan/article/view/38525/29362>.
14. PÍŠOVÁ, Paula a Monika ŠAVELOVÁ, 2021. The development of travel writing and its motifs from the 19th century to the present. In: *MMK 2021: Mezinárodní Masarykova konference pro doktorandy a mladé vědecké pracovníky : 20. – 22. prosince 2021, Hradec Králové, Česká republika*. Hradec Králové: Magnanimitas. ISBN 978-80-87952-35-1, s. 792 – 800.
15. POVCHANIČ, Štefan, 2011. *Dynamika literárnych systémov: (Vývinové tendencie francúzskej literatúry v 19. storočí)*. Bratislava: Ekonóm. 198 s. ISBN 978-80-225-3210-5.
16. ŠIDÁK, Pavel, 2013. *Úvod do studia genologie: Teorie literárního žánru a žánrová krajina*. Praha: Filip Tomáš – Akropolis. 336 p. ISBN 978-80-7470-040-8.
17. TANESKI, Zvonko, 2009. Pavel Jozef Šafárik o Macedónii a(lebo) recepcia dvojdmosti v slovenskej a macedónskej literatúre [online][cit.13-07-2022]. In *Eslavística Complutense*, 9, s. 193 – 204. Dostupné z: <https://revistas.ucm.es/index.php/ESLC/article/download/ESLC0909110193A/30205>.
18. VRÁNA, Karel, (ed.), 1997. *Být pro druhého: Dva rozhovory*. Praha: Zvon: české katolické nakladatelství.
19. ZELENKOVÁ, Anna, 2009. Metodologické reflexie a východiská česko-slovenských a slovensko-českých literárnych vzťahov [online][cit.13-07-2022]. In: *Slavica litteraria*, 12, 2009, 2, s. 3 – 29. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/103410/1_SlavicaLitteraria_12-2009-2_2.pdf?sequence=1.

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189